

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Комчатних О.В.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності підприємства, підвищення його конкурентоспроможності на ринку тісно пов'язане з його здатністю до здійснення інноваційної діяльності. Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал.

На сьогоднішній день найважливішою економічною метою передових компаній і країн є підтримання здатності національної економіки до інноваційного розвитку, створення і використання сучасних високих технологій. Можна сказати, що потреба в інноваціях обумовлена бажанням організації зберегти і зміцнити свої ринкові позиції. Тому питання об'єктивної оцінки інноваційних можливостей, параметрів та характеристик інноваційного потенціалу має важливе значення при формуванні й реалізації інноваційної політики підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню інноваційного потенціалу присвячено роботи таких фахівців як Крупки М.І., Репіної І.М., Федоніної О.С., Верби В.А., Новікової І.В., Федулової Л.І., Краснокутської Н.В. Кожен з дослідників має власний погляд на сутність інноваційного потенціалу, його склад, структуру, елементи, пропонує власні показники, критерії, методи оцінки (табл. 1).

Таблиця 1

Варіанти визначення поняття «інноваційний потенціал»

Автор	Визначення
Захарченко В.І.	Інноваційний потенціал - це одна з трьох складових інноваційного простору, яка включає в себе особисті й ділові якості керівників, професійну й економічну підготовку, професійні досягнення, матеріально-технічне і фінансове забезпечення тощо [6].
Балабанов І.Т.	Інноваційний потенціал - це сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [1].
Кокурін Д.І.	Інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів [8].
Гриньов А.В.	Інноваційний потенціал - це сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності [4].
Верба В.А., Новикова І.В.	Інноваційний потенціал підприємства являє собою сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та умовозабезпечуючих чинників, які створюють необхідні умови [2].
Завлин П.Н.	Інноваційний потенціал - це сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріально-виробничі, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні і інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [10].
Фесенко І.А.	Інноваційний потенціал - узагальнена характеристика можливостей підприємства здійснити вперше чи відтворити (сприйняти) ефективні нововведення на підставі використання власних та залучених ресурсів [5].
Ілляшенко С.М.	Інноваційний потенціал - здатність до втілення досягнень науки і техніки у конкретні товари, спрямовані на задоволення запитів споживачів [7].
Галушко Є.С.	Інноваційний потенціал промислового підприємства - характеристика його спроможності розробляти та впроваджувати нововведення згідно з необхідними якісними стандартами з метою адаптації до змін у зовнішньому середовищі [3].

Автор	Визначення
Чухрай Н.І.	Інноваційний потенціал - здатність створювати нову вартість шляхом цільової інтеграції матеріальних і нематеріальних активів для забезпечення його інноваційного розвитку [5].
Краснокутська Н.В.	Інноваційний потенціал - здатність і готовність будь-якої організації здійснювати реалізацію інноваційного процесу [9].
Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І.	Інноваційний потенціал – це сукупні можливості підприємства щодо генерації, сприйняття та впровадження нових (радикальних і модифікованих) ідей для його системного, технічного, організаційного та управлінського оновлення [11].

Існує декілька методологічних підходів щодо співвідношення загального та інноваційного потенціалів підприємства. Згідно з моделлю запропонованою В. Вербою та І. Новиковою [2], інноваційний потенціал виступає оболонкою загального потенціалу підприємства. За моделлю, яку запропонував авторський колектив на чолі з О.С. Федоніним [11], інноваційний потенціал не є надзвичайним компонентом, лише однією зі складових загального потенціалу підприємства, яка разом із інвестиційним потенціалом виконує відтворювальну функцію загального потенціалу суб'єкта господарювання. Деякі дослідники ще більш звужено підходять до визначення сутності інноваційного потенціалу. Одні з них оцінюють інноваційний потенціал тільки за наявністю науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок. Такий підхід не визначає відмінностей між інноваційним та інтелектуальним потенціалами. Інші розглядають інноваційний потенціал як складову інтелектуального потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз досліджень науковців характеризує наявність різних підходів до визначення інноваційного потенціалу. Ґрунтуючись на викладених в таблиці 1 варіантах визначень вважаємо, що інноваційний потенціал підприємства слід розглядати, як сукупну спроможність підприємства до інноваційної діяльності, що формується в процесі щоденної діяльності підприємства за різними напрямками його функціонування. Інноваційний потенціал слід розглядати як складну динамічну систему генерування, накопичення і трансформування наукових ідей та науково-технічних результатів в інноваційні продукти, процеси. Інноваційний потенціал — це підсистема цілісної системи (загального підприємницького потенціалу), в якій він взаємообумовлено взаємодіє з іншими потенціалами підприємства (виробничим, технологічним, кадровим, науково-технічним, інформаційним тощо). Тобто, з одного боку інноваційний потенціал входить до складу кожного з елементів загального підприємницького потенціалу, з іншого боку, кожна зі складових потенціалу підприємства забезпечує його інноваційну складову. Інноваційний потенціал взаємообумовлено взаємодіє з іншими складовими і саме вони формують і утворюють його рівень.

Але для визначення рівня інноваційного потенціалу підприємства не потрібно повне значення виробничого, кадрового чи науково-технічного потенціалів, а лише та їх частина, що приймає безпосередню участь у його формуванні. Тому в склад інноваційного потенціалу слід включати не потенціали по відповідним напрямкам, а складові елементи цих потенціалів, що найбільш повно відповідають вимогам і дозволять обґрунтовано визначати його рівень.

Узагальнивши наявний досвід у теорії і практиці щодо оцінки інноваційного потенціалу підприємства, ми пропонуємо здійснювати його діагностику за допомогою системи показників за наступними напрямками: виробничо-технологічним, кадровим, фінансово-економічним, науково-технічним, організаційно-управлінським та маркетинговим.

Із великої сукупності можливих показників ми вибрали ті, що найбільш точно і повно характеризують інноваційний потенціал підприємства за зазначеними вище напрямками функціонування, так звані потенціалотворюючі показники (табл. 2).

Наведений вище перелік показників є універсальним і може бути використаний при оцінці рівня інноваційного потенціалу підприємства та порівняння його з конкурентами. Проте в залежності від галузі та специфіки функціонування підприємства перелік показників, що формують інноваційний потенціал, може бути доповнений або змінений.

Показники, що формують інноваційний потенціал підприємства

Виробничо-технологічні показники	▪ частка щорічного оновлення продукції (частка нової продукції або такої що зазнала суттєвих технологічних змін) у загальному обсязі виробленої товарної продукції; ▪ частка продукції, вдосконаленої протягом останніх трьох років в загальному обсязі товарної продукції; ▪ частка інноваційної продукції, виробленої на засадах ліцензійних договорів, контрактів в загальному обсязі товарної продукції; ▪ питома вага сертифікованої продукції в загальному обсязі товарної продукції; ▪ частка впроваджених нових та суттєво вдосконалених технологічних процесів, які покращують економічні результуючі показники роботи підрозділів, працівників підприємства чи підприємства в цілому, серед усіх технологічних процесів підприємства; ▪ співвідношення інновацій-продуктів і інновацій-технологічних процесів на підприємстві; ▪ рівень оснащення підрозділів підприємства необхідним технологічним устаткуванням, приладами, оргтехнікою; ▪ коефіцієнт щорічного оновлення техніки та обладнання.
Кадрові показники	▪ частка інженерно-технічних працівників та дослідників у загальночисельності працівників підприємства; ▪ частка інженерно-технічних працівників та дослідників з науковим ступенем у загальній їх кількості; ▪ плінність кадрів підрозділів, залучених до інноваційного процесу; ▪ рівень кваліфікації та досвід працівників залучених інноваційного процесу; ▪ рівень підвищення кваліфікації працівників інноваційної сфери; ▪ рівень креативності працівників (інтенсивність генерування результативних інноваційних ідей).
Фінансово-економічні показники	▪ річне зростання інноваційних витрат підприємства; ▪ частка прибутку підприємства, спрямована на НДДКР, застосування нової техніки та технологій у загальному прибутку підприємства; ▪ частка інноваційних витрат у загальному обсязі витрат підприємства чи організації; ▪ питома вага використання залучених та власних ресурсів у виконанні інноваційних завдань; ▪ ступінь забезпеченості інноваційного розвитку підприємства фінансовими ресурсами; ▪ частка нових джерел фінансування інноваційних завдань.
Науково-технічні показники	▪ фонд накопичення об'єктів промислової та інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій, ноу-хау); ▪ частка об'єктів промислової та інтелектуальної власності, які мають правовий захист в їх загальній кількості; ▪ річне зростання обсягу наукових публікацій на одного працівника; ▪ частка поданих заявок на патенти в загальній кількості об'єктів промислової інтелектуальної власності; ▪ частка придбаних (отриманих) іншим підприємствам прав на патенти, ліцензій на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків у загальному фонді об'єктів промислової та інтелектуальної власності; ▪ частка переданих (проданих) іншим підприємствам прав на патенти, ліцензій на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків у загальному фонді об'єктів промислової та інтелектуальної власності.
Організаційно-управлінські показники	▪ ступінь відповідності організаційної структури інноваційним завданням; ▪ ступінь відповідності методів управління інноваційним завданням; ▪ ступінь спрямованості стратегічних завдань на інноваційний розвиток; ▪ ступінь використання децентралізованих (професійно-громадських) систем прийняття рішень; ▪ ступінь використання фонду матеріального заохочування за пропозиції, участь у розробці та впровадженні нововведень; ▪ ступінь використання бюджету розвитку підприємства.

Маркетингові показники	▪ оцінка сформованого іміджу підприємства; ▪ рівень лояльності споживачів; ▪ ефективність системи залучення нових клієнтів; ▪ питома вага витрат на маркетинг, рекламу та популяризацію інновацій в загальному обсязі витратної частини бюджету; ▪ частка ринку підприємства в галузі; ▪ відносна частка ринку стосовно найважливішого конкурента; ▪ наявність налагодженого каналу розподілу продукції; ▪ кількість нагород, отриманих на конкурсах і виставках за інновації.

Після розрахунку первинних потенціалоутворюючих показників, слід розрахувати узагальнені показники інноваційного потенціалу підприємства за відповідними напрямками функціонування:

$$P = \sum_{i=1}^n F_i a_i, \quad (1)$$

де P — узагальнений показник інноваційного потенціалу підприємства за певним напрямком;
 n — кількість потенціалоутворюючих показників за певним напрямком ($i = 1, 2, 3, \dots, n$);
 F_i — значення i -го первинного потенціалоутворюючого показника ($i = 1, 2, 3, \dots, n$);
 a_i — вагомість i -го первинного потенціалоутворюючого показника ($i = 1, 2, 3, \dots, n$).

Так як серед наведених вище потенціалоутворюючих показників є як кількісні, так і якісні, для уможливлення проведення розрахунків, отримані дані слід перевести у відносні величини (бали). Для цього отримані дані необхідно порівняти з базовими. За базу порівняння можуть бути прийняті дані підприємств-конкурентів, середньогалузеві показники або дані по підприємству за минулі періоди.

Вагомість того чи іншого потенціалоутворюючого первинного показника пропонуємо визначати експертним методом. У якості експертів мають виступати провідні експерти і спеціалісти галузі. Слід зазначити, що значення коефіцієнтів вагомості не постійні в часі. У кожен конкретний період часу їх значення може змінюватися залежно від ситуації.

Розрахунок загального інтегрального показника рівня інноваційного потенціалу пропонуємо здійснювати з урахуванням узагальнених показників по всім напрямках та їх вагомостей:

$$I_{\Pi} = P_{\text{ВИР-ТЕХН}} q_{\text{ВИР-ТЕХН}} + P_{\text{КАДР}} q_{\text{КАДР}} + P_{\text{ФІН-ЕК}} q_{\text{ФІН-ЕК}} + P_{\text{НАУК-ТЕХ}} q_{\text{НАУК-ТЕХ}} + P_{\text{ОРГ-УПР}} q_{\text{ОРГ-УПР}} + P_{\text{МАРК}} q_{\text{МАРК}}, \quad (2)$$

де, $P_{\text{ВИР-ТЕХН}}$, $P_{\text{КАДР}}$, $P_{\text{ФІН-ЕК}}$, $P_{\text{НАУК-ТЕХ}}$, $P_{\text{ОРГ-УПР}}$, $P_{\text{МАРК}}$ — узагальнені показники інноваційного потенціалу відповідно за виробничо-технологічним, кадровим, фінансово-економічним, науково-технічним, організаційно-управлінським та маркетинговим напрямками;

$q_{\text{ВИР-ТЕХН}}$, $q_{\text{КАДР}}$, $q_{\text{ФІН-ЕК}}$, $q_{\text{НАУК-ТЕХ}}$, $q_{\text{ОРГ-УПР}}$, $q_{\text{МАРК}}$ — вагомості узагальнених показників відповідно за виробничо-технологічним, кадровим, фінансово-економічним, науково-технічним, організаційно-управлінським та маркетинговим напрямками.

Далі при оцінці інноваційного потенціалу підприємства можливі два варіанти:

1) дослідження змін в рівні інноваційного потенціалу підприємства протягом певного періоду часу (динаміка інноваційного потенціалу підприємства);

2) дослідження рівня інноваційного потенціалу стосовно основних конкурентів.

Динаміку інноваційного потенціалу підприємства досліджують за допомогою показника приросту інноваційного потенціалу підприємства, що визначається за формулою:

$$\Delta I_{\Pi} = \frac{I_{\Pi} - I_{\Pi}^0}{I_{\Pi}^0} \cdot 100\%, \quad (3)$$

де I_{Π} — інтегральний показник рівня інноваційного потенціалу досліджуваного підприємства в звітному у періоді;

I_{II}^p — інтегральний показник рівня інноваційного потенціалу досліджуваного підприємства в базовому періоді;

Для наочності аналізу вважаємо доцільним використати графоаналітичний підхід та побудувати багатокутник інноваційного потенціалу підприємства. На шести променях, що відповідатимуть узагальненим показникам інноваційного потенціалу по різних напрямкам будуть відкладені отримані у результаті розрахунків значення в деякому масштабі. З'єднавши кінці променів отримаємо неправильний шестикутник, що і буде інтегральною оцінкою інноваційного потенціалу підприємства. Підприємству, яке має найбільший рівень інноваційного потенціалу, буде відповідати багатокутник з максимальною площею. Площа шестикутника в нашому випадку буде відбивати щось начебто сумарної потужності, тобто потенціалу, що враховує вплив усіх перерахованих вище індикаторів.

Звісно, абсолютні значення площ тут не мають особливого змісту, їх значення залежить від обраного масштабу зображення. Але співвідношення площ дозволяє дуже чітко показати, у скільки разів один інноваційний потенціал «могутніший» за інший.

Висновки. Застосування розробленого підходу дає можливість формулювати типові заходи щодо окремих напрямів інноваційної діяльності промислового підприємства з різними характеристиками потенціалу і ринкового попиту, допомагає усвідомити, що пріоритети в розподілі інноваційних ресурсів можуть змінюватися і в певній мірі дозволяють розуміти причини цих змін. Ще однією перевагою такого підходу є те, що створюється підґрунття для розробки і раціоналізації інноваційної стратегії. Однак прискорення процесів оцінки рівня інноваційного потенціалу підприємства можливо за умов застосування інформаційних технологій управління. Тому подальші дослідження науковців та практиків у цій сфері мають спрямовуватися на створення програмного забезпечення оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств.

Література

1. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. — СПб.: Питер, 2000. — 208 с.
2. Верба В.А., Новикова І.В. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. — 2003. — №3. — С. 22-31; №4. С. 13-17.
3. Галушко Є.С. Підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу в умовах переходу до ринкових відносин: Автореф. дис. к-ту ек. наук: 08.02.02 / ІЕП. — Д., 1999. — 23 с.
4. Гриньов А.В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. — 2003. № 12. — С. 13.
5. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник /О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін.; Під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. — К. — 2004. — 960 с.
6. Захарченко В.Н. Экономический механизм процесса нововведений. — Одесса: АОЗТ «Ирент и Т», 2002. — С. 149
7. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. — 440с.
8. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность. — М.: ИНФРА-М, 2001. — 356 с.
9. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. — К.: КНЕУ. — 2003. — 504 с.
10. Основы инновационного менеджмента: Теория и практика /Под ред. П.Н. Завлина и др. — М.: Изд-во «Экономика», 2000. — 475 с.
11. Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. — К.:КНЕУ, 2004. — 316с.

УДК 338.47

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ РЕФОРМ СФЕРИ ТРАНСПОРТНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

*Кандидат економічних наук Концева В.В.,
кандидат економічних наук Хоменко І.О.*

У статті показано особливості формування, функціонування та розвитку сталих зв'язків та взаємодій на рівні АТП — регіональна влада і виявлення необхідності та головних завдань реформ сфери транспортних перевезень особливо у напрямку формування нових інтеграційних структур.